

Rokopisni oddelek Avstrijske nacionalne knjižnice na Dunaju hrani med drugo bogato jezuitsko zapuščino tudi tri zvezke latinskih zapiskov o prosilcih za vstop v jezuitski red, ki jih je pripravljalo vodstvo Preskusnega oziroma prehodnega doma sv. Ane (*Domus probationis S. Annae*) na Dunaju.¹ Anketnemu spraševanju so se morali podvreči vsi prosilci, bodisi kandidati za klerike ali pa le neredovne pomočnike (koadjutorje), ki jim je bilo namenjeno praktično oziroma obrtniško delo. Strog režim pri ustvarjanju naraščaja je bila pač posledica sistematične skrbi, ki so jo jezuiti posvečali nraavnemu in duhovnemu profilu svojih vrst, in v tem so bili, kot je znano, kar se da neizprosni; ne nazadnje nam o tem govorijo tudi omenjeni zvezki, ne nepomemben del v arhivski zapuščini avstrijske jezuitske province, ki se je slovenski raziskovalci pravzaprav še niso lotili.²

Obraavnane zvezke uvaja interna informacija v obliki vprašanj, namenjena vsakokratnim spraševalcem (*Informatio à Professore ut alio viro prudente de candidatis qui Societatem petunt*). V njej se razodeva pomen, ki so ga jezuiti dajali značajskim potezom kandidatov za svoje vrste. Zanimale so jih njihove celotne navade, omika, stopnja zrelosti, pa če so dovolj vdani in skromni. Dalje je bila pomembna njihova nraav, njihov temperament (koleričnost ali melanholičnost, ognjevitost ali slavohlepnost), če so dovolj vneti ali če so leni, če so morda trde nraavi, če so zadržani in plahi ali pa neobrzdani in divji. Spraševali so se tudi po njihovih umskih sposobnostih, delavnosti, sposobnosti presoje, sposobnosti pomnenja, celo po njihovem zunanem videzu, glasu in kretnjah, in na koncu po njihovih dotedanjih učnih uspehih. Tej informaciji sledi spisek dvanajstih vprašanj (*Examen eorum qui ad Societatem admitti cupiunt*), ki so jih zadajali prosilcem in na osnovi katerih so nastajali ti zvezki. Obsegali so osebne podatke (ime, poreklo, pripadnost katolicizmu), podatke o značaju in razumskih sposobnostih, ki jih nakazuje že uvodna informacija, o navadah, o dotedanjem šolanju in uspehih, pa na koncu še vprašanje za koadjutorje, če znajo brati in pisati.

V pričujočem prispevku se ne nameravamo ukvarjati z vsemi vprašanji, ki jih postavlja ta anketa, četudi nam dajejo zanimiv vpogled v idejno strukturo jezuitskega reda. Zanima nas le po vrsti deveta točka vprašalnika, ki sprašuje po znanju jezikov kandidatov. Po pregledu ustreznih odgovorov se namreč pokaže, da so jezuiti dajali znanju

jezikov določen pomen, da so bili pri tem dovolj natančni in da so tudi razlikovali med dobrim ali povprečnim obvladovanjem jezika ali le razumevanjem brez aktivnega znanja. Ker jih je bilo med kandidati tudi precej iz slovenskih dežel, je ta točka ankete zanimiva tudi za slovensko kulturno zgodovino, saj nam daje gradivo za eno najbolj medlih in neoprijemljivih poglavij naše preteklosti.

Kandidati so prihajali največ iz avstrijskih dežel, iz takratne Češke in Madžarske, deloma z nemškega, slovenskega in italijanskega obrobja (Bavarska, Poljska, Beneška), celo iz spodnjenemških dežel in Skandinavije. Po rodnih pokrajinah so kandidati skoraj redno zaznamovani s historičnimi pokrajinskimi nazivi, npr. »Bohemus«, »Austriacus« (za Spodnjo in Zgornjo Avstrijo), »Bavarus«, »Styrus«, »Carinthus«, »Carniolus«, »Istrianus« ipd. Včasih srečamo tradicionalne humanistične izraze, ki se deloma ujemajo s sodobnimi narodnostnimi oznakami, npr. »Italus« iz italijanskih pokrajin, tudi če so bile pod nemško cesarsko krono, »Belga«, celo »Lyburnus« za Rečana,³ enkrat samkrat se pojavlja tudi »Slavus« za pripadnika slovanske etnične skupine v neslovanski historični pokrajini (Slovak iz sedanje Slovaške,⁴ ki je bila sicer del Madžarske in so se v zapiskih prebivalci te dežele tudi vedno označevali kot »Ungarus«). Velikokrat, ne pa vedno, je naveden kandidatov rojstni kraj, včasih pa samo ta in ne njegova rodna dežela. Za razlikovanje enega in drugega zemljepisnega pojma so zapisovalci neredno uporabljali besede »natione« ali »gente« oziroma »patriâ«, pri čemer prvi seveda nista pomenili etničnega ali narodnostnega pojma (z izjemo omenjenega »Slavus«), marveč historično deželo, iz katere je kandidat prihajal, druga pa kraj (tako npr. »natione Bohemus« — tudi za pripadnika nemške etnične skupnosti, »gente Carniolus« ipd., »patriâ Labacensis«).

Pisano zemljepisno poreklo kandidatov se odseva tudi v navedbah jezikov, med katerimi prevladujeta nemščina in latinščina (*Lingua germanica, latina, oziroma germanicè, latinè*), oziroma samo nemščina pri koadjutorjih, ki so bili praviloma brez gimnazijskega šolanja. V primerih, da je kandidat obvladal več jezikov, je na prvem mestu poleg morebitne latinščine skoraj vedno zapisan tisti jezik, ki ga lahko ocenimo za kandidatu najbolj domačega. To je pomembno zlasti takrat, kadar so kandidati prihajali z etnično mešanih ali nenemških ozemelj, med katerimi so največkrat bile Češka, Moravska, Madžarska s slovanskimi (slovaškimi, srbohrva-

škimi) in romunskimi področji (Transilvanija), pa seveda vse južnoslovansko ozemlje s Hrvaško, s slovenskimi pokrajinami ter istrskim in beneškim obrobjem. V teh primerih nastopa poleg nemščine ali namesto nje češčina (*l. bohémica*), madžarščina (*l. ungarica*), hrvaščina (*l. croatica*), slovenščina (*l. carniolica*), italijanščina (*l. italica*), le nekajkrat kot drugi ali tretji jezik romunščina (*l. valachica*). Med jeziki, ki jih lahko imamo za neobčevalne, ne da bi bilo to iz konkretnih formulacij tudi razvidno, nastopa precejkrat poleg italijanščine tudi francoščina (*l. gallica*).

Po formulaciji odgovorov, zapisanih v anketni knjigi, lahko presodimo, da nam dajejo zvesto in načeloma nedvoumno podobo o razširjenosti in obvladovanju jezikov med kandidati, ki nam lahko deloma pomeni odmev dejanskih razmerij v pokrajinah, od koder so ti prihajali. Rečeno je že bilo, da na prvem mestu običajno nastopa jezik, ki je bil kandidatu najbolj domač. Pri kandidatih iz nemško naseljenih avstrijskih dežel je ta prvi jezik izključno nemščina. Zlasti pri kandidatih iz Češke in Moravske in delno iz takratne Madžarske se nemščina še vedno pogosto pojavlja kot prvi ali celo edini jezik poleg latinščine, medtem ko npr. pri kandidatih iz Hrvaške ali iz italijanskih krajev nemščina kot prvi jezik komajda nastopa, če sploh. V tej zvezi je seveda zanimivo vprašanje slovanskih jezikov, posebej tistih, katerih označba v anketni knjigi ne daje enoumne razlage. S češčino, poljščino, hrvaščino in deloma slovenščino ni težav, ker se vedno zapisujejo z ustaljenimi izrazi (*l. bohémica, polonica, croatica, carniolica*), češčina kandidatov z Moravskega se pojavlja tudi kot »lingua moravica«; ker je za mnoge Moravce njihov jezik zaznamovan kot »lingua bohémica«, moramo pod prvim izrazom razumeti češčino. Podobno je z nekaterimi zapisi hrvaščine kot »lingua dalmatica«.⁵ Teže pa je z vsemi tistimi slovanskimi jeziki, ki se imenujejo »lingua s(c)lavonica«; rešitev tega izraza je odvisna od označbe pokrajine, iz katere je kandidat prišel. V našem primeru prideta v poštev predvsem slovaščina pri kandidatih iz Madžarske, zlasti iz »bratislavske« grofije (*ex comitatu Posoniensi*) in slovenščina iz slovensko naseljenih avstrijskih pokrajin, ob čemer se bomo pozneje posebej ustavili, delno pa tudi hrvaščina pri kandidatih iz Istre oziroma Hrvaškega primorja.

Pomuditi se moramo še ob pomembnem zaznamovanju jezika, ki se pojavlja v pretežnem delu drugega zvezka obravnavane anketne knjige: »lingua nativa«. Enkrat samkrat se tu ta jezik omenja tudi kot »lingua materna« (1677), v prvi knjigi tudi kot »est gentilitia« (1658).⁶ Gre za rodni (materni, tudi občevalni?) jezik, ki je tako označen z

razliko do drugih, priučenih jezikov. Da je takšna domneva pravilna, navedimo nekaj primerov: leta 1700 piše za Antonia Stauderja (nemški priimek!) iz Trenta, da »*callet nativam italicam, etquam Viennae didicit germanicam*«; med kandidati iz etnično mešane Češke, Moravske in sedanje Slovaške se kot »lingua nativa« izmenjujejo nemščina, češčina (oziroma »moravščina«), slovaščina in madžarščina: neki »Moravus« je znal »*linguam nativam germanicam*« (1680), drugi »*Ungarus ex comitatu Posoniensi*« pa »*latinam, ungaricam et nativam slavonicam bene*« (1690), »*Antonius Weimann, gente Hungarus patriâ Posoniensis*« je govoril »*linguam nativam solam germanicam et latinam*« (1693). Seveda je tudi med »Čehi« (»Bohemus«) bilo polno, ki so znali le »linguam nativam germanicam« in češko le povprečno (»*mediocriter bohémicè*«), samo nekaj (»*aliquid de bohémica*«) ali pa sploh nič. Navedeni in drugi navedeni primeri potrjujejo, da je pri označevanju jezikov resnično šlo za te, ki so jih kandidati govorili oziroma razumeli, in ne morebiti za pavšalne označbe, ki bi bile odvisne od zapisovanja pokrajine, od koder so kandidati prihajali.

Končno je na vrsti podoba, ki jo v zvezi z jeziki kažejo kandidati iz slovenskih dežel.⁷ Slovenščina se zapisuje kot »lingua carniolica«, predvsem pri ljudeh s Kranjskega, drugače pa kot »lingua s(c)lavonica« za one s Koroškega, Štajerskega ali primorskega obrobja. Pri tem je zanimivo menjavanje enega in drugega izraza za slovenščino oziroma sploh sestava jezikov pri kandidatih iz različnih pokrajin. Pomembna je ugotovitev, da so vsi kranjski kandidati govorili slovenščino, ki le v treh od dvajsetih primerov ni zapisana na prvem mestu pred nemščino (gl. dodatek št. 29, 38 in 41), pri enem kandidatu, ki se v anketni knjigi pojavlja na dveh mestih (št. 7 in 9), pa je prvič slovenščina zapisana za nemščino in drugič pred njo. Med »Kranjce« je všteti tudi neki plemeniti Tolminec (št. 40) — ali po pomoti ali pa po njegovem etničnem (slovenskem) poreklu — ki ima prav tako slovenščino kot »kranjščino« na prvem mestu. Nemško so kranjski kandidati pač vsi znali, ne pa vedno najbolje (prim. št. 11, 12, 19); formulacije v odgovorih dajo slutiti, da nemščina ni bila jezik, ki bi jo moral Kranjec brez nadaljnega obvladati, ne glede na svoj slovenski ali nemški priimek, in včasih je njegovo primerno obvladanje tega jezika posebej omenjeno (prim. št. 2: *Novit carniolicè, latinè et commode germanicè*, tako tudi št. 5, št. 12: *Scit linguas latinam, carniolicam, commode etiam germanicam*). »Lingua nativa« se v drugem zvezku pojavlja tudi pri nekaterih kranjskih kandidatih in je v vseh primerih slovenščina (št.

19, 24, 26, 27) — med njimi sta dva z izrazito nemškimi priimkom (Casparus Higl iz Ljubljane in Jacobus Scharpft iz Škofje Loke).

Slovenščina nastopa kot »kranjščina« zunanaj Kranjske le v treh primerih, v že omenjenem iz Tolmina, iz Maribora (št. 23) in z Reke (št. 20), drugače pa kot »lingua s(c)lavonica« in izpodrinjena na drugo mesto pred nemščino ali italijanščino. Sicer pa je znanje slovenščine pri teh kandidatih nihalo, saj so večinoma prihajali z ozemlja, ki ni imelo tako močnega slovenskega zaledja kot Kranjska ali pa sploh ne. Leta 1652 sta bila med jezuite sprejeta dva Celovčana s slovenskim oziroma nenemškim priimkom (Alexander Schurian, Simon Aloysius Janitsch), katerih nobeden ni omenil slovenščine. Malo sta slovensko govorila (ob prvem jeziku nemščini) neki Korošec z nemškim priimkom in brez označenega rodnega kraja (št. 3) in drugi z Raven (št. 8), samo razumel je slovensko plemič s slovenskim priimkom iz Zeneka (št. 39), medtem ko je leta 1720 v red sprejeti član plemiške družine Hellerstein iz Celovca vendarle še kar obvladal slovenščino poleg domače mu nemščine, latinščine in francoščine (št. 35). Med štajerskimi kandidati se dvakrat pojavlja kot drugi jezik hrvaščina (št. 1 — iz Ljutomera, in št. 33 — iz Leobna), vprašanje je, če ne gre pri tej označitvi za znamenjavo štajerskega dialekta s kajkavskim. Omenili smo že primer iz Maribora (št. 23) — tu se vidi, da je bil kandidatu kljub zadovoljivemu znanju slovenščine rodni jezik vendarle nemščina — poleg njih je en kandidat iz Herbersdorfa govoril nekaj slovensko (št. 25), drugi iz Radgone pa vsaj razumel (št. 36). Poleg navedenih primerov je v anketni knjigi seveda še nekaj kandidatov s Koroškega in Štajerskega, ki pa so prihajali iz severnejših krajev in se zato pri njih slovenščina ni mogla več pojavljati.

S slovenskega zahodnega obrobja so prišli neki »Italus« iz Tolmina z romanskim priimkom, ki slovenščine ni omenil (št. 10), neki Tržačan, ki je govoril tudi slovensko (št. 17), pa »Italus« iz Gorice (št. 21), popolnoma italijanskega priimka, ki je znal nekaj slovensko, vendar tako malo kot nemško — pri vseh teh nastopa kot prvi jezik italijanščina. Iz Gradiške pa je bil neki duhovnik, ki mu je bil glavni jezik italijanščina, pa je poleg nje vsaj povprečno obvladal tudi nemščino, francoščino in slovenščino (št. 31). Omenili smo že Rečana Štefana Dinariča (št. 20), ki mu je bil rodni jezik hrvaščina (sclavonica), ki pa je poleg italijanščine in nemščine znal tudi slovensko — ker je za svoj jezik uporabil besedo »sclavonica«, potem je pač moral za slovenščino zapisati »carniolica«, da bi jo tako ločil od hrvaščine. Drugače pa sta bila med

Istrani dva kandidata, iz Pazina in iz Žminja (št. 30 in 34), ki jima je obema bila hrvaščina za nemščino oziroma italijanščino, medtem ko slovenščine nista navedla. Petrus Antonius Cobavio, »Kranjec« iz Tolmina (št. 40) je zanimiv tudi zato, ker ima takoj za slovenščino navedeno furlanščino, kar je v vsej anketni knjigi edini primer tega jezika. Kot zanimivost lahko navedemo še dva primera znanja slovenščine iz daljnjih krajev, iz Kitzbühchla na Tirolskem (št. 37) in Lembacha (Lambacha?) na Avstrijskem (št. 42); v prvem gre verjetno za sina obrtnika, ki je kdaj živel na Slovenskem, v drugem pa sploh za člana kranjske družine Codelli, ki je tudi na tujem ohranil svoj jezik, četudi ga je omenil kot drugega za nemščino. Skoraj gotovo pa je, da se je že rodil tam, saj bi si z dva- in dvajsetimi leti, kolikor jih je imel, težko pridobil domovinsko pravico in se imenoval »Austriacus Lembachensis«.

Gradivo, ki ga v vprašanju jezika daje anketna knjiga Preskusnega doma sv. Ane na Dunaju, nam sicer le z nekaj raztresenimi, a dovolj zanesljivimi primeri slika položaj slovenščine in drugih jezikov v slovenskih deželah v drugi polovici 17. in prvi 18. stoletja in more po tej plati biti dragoceno dopnilo drugemu, še vedno skromnemu gradivu te vrste. Njegov pomen je med drugim tudi v tem, ker se nanaša večinoma na meščane, tudi na takšne s popolnoma nemškimi priimki, in ker uvaja tudi pojem rodnega oziroma maternega jezika. Pripomniti je treba, da je bilo navajanje jezikov ob spraševanju prepuščeno svobodni izbiri kandidata, če jih je seveda resnično obvladal ali razumel. Vendar, kot kaže, ni nihče čutil potrebe, da bi zatajil slovenščino kot svoj prvi in rodni jezik, če mu je to bila, tudi tistim iz obrobnih pokrajin se ni zdelo, da bi zamolčali znanje slovenščine, četudi jim ni bila domača in so večinoma govorili pomembnejšo nemščino ali italijanščino. Obvladanje nekega jezika je pač bila koristna večšina in tudi tu je bilo dobro priznati veljavnost starega humanističnega rekla, da kolikor jezikov človek zna, toliko velja.

OPOMBE

1. Österreichische Nationalbibliothek, Dunaj, Handschriftensammlung, Cod. 12407, 12408, 12409; nenaslovljeni, nepaginirani, razvrščeni le kronološko, kakor so nastajali. — 2. Prim. tudi J. Höfler. Janez Krstnik Dolar (ok. 1620—1673), Kronika XX (1972). — 3. Gl. dodatek, št. 20. — 4. Joannes Michalovich Slavus Nestichiensis ex comitatu Psoniensi (tj. Bratislava), Cod. 12407. — 5. Tako tudi v dodatku, št. 16 in 30. — 6. Cod. 12407: »Callet linguas moravicam, quae est gentilitia, latinam et germanicam utcunque«. — 7. V dodatku k pričujočemu prispevku so po vrsti

izpisani vsi ti kandidati in vsi drugi, pri katerih se pojavlja slovenščina, in sicer po imenu in označenem zemljepisnem poreklu ter z navedbo njihovega znanja jezikov. Tem so dodani še nekateri drugi ljudje z obrobni krajev ali z zanimivejšimi podatki.

Dodatek

Cod. 12407

1648

1. Petrus Stanislaus Mercas Lutemburgensis: Novit latinè, croaticè, bohemicè; habitavit extra patriam Graetij et Viennae studiorum causa; (umrl v kolegiju v Leobnu 1684).

1649

2. Joannes Matthias Madrian (!) Carniolus Labacensis: Novit carniolicè, latinè et commode germanicè;

1651

3. Joannes Bapt. Weilschacher Carinthus: Novit linguam latinam, germanicam et aliquid ex Sclavonica;

1652

4. Alexander Schurian Carinthus Clagenfurtensis: Novit linguam latinam, germanicam et italicam;
5. Michaël Wessiack Nobilis Carniolus Labacensis: Linguam novit latinam, carniolicam et commode germanicam;
6. Simon Aloysius Janitsch Carinthus ex Reichenfels: Novit linguam vernaculam et latinam;
7. Georgius Meisrembl Carniolus Labacensis: Loquitur latinè, germanicè, carniolicè;
8. Joannes Andreas Markatz Carinthus Guettensteinensis: Novit linguam germanicam, latinam, aliquid de slavonica;

1653

9. (ponovno št. 7): Scit linguam carniolicam, germanicam et latinam;
10. Joannes Baptista Romanin... Italus ex Tollmain: Scit linguam latinam, italicam et germanicam;
11. Michael Bisiaki Carniolus: Scit linguas latinam, carniolicam et utcumque germanicam;

1654

12. Franciscus Fridericus Hofsteter... Carniolus Labacensis: Scit linguas latinam, carniolicam, commode etiam germanicam;

1661

13. Lucas Stersen... Carniolus Locopolitanus: Callet linguas carniolicam, germanicam et latinam;

1667

14. Joannes Andreas Kappus... Carniolus ex Steinpichl: Linguas novit carniolicam, germanicam et latinam;

1669

15. Joannes Erberus Carniolus Gottscheviensis: Linguam novit latinam, carniolicam et germanicam;

1672

16. Franciscus Coballius natione Carniolus: Linguam novit latinam, carniolicam, germanicam, italicam, aliquid dalmaticè;

1677

17. Joannes Jacobus Trojer Tergestinus nobilis: Callet linguam italicam, sclavonicam, latinam et commode germanicam;

1690

18. Antonius Zacharia Kappus Carniolus Stainpichlensis: Praeter linguam latinam scit carniolicam et germanicam utramque bene;

Cod. 12408

1679

19. Jacobus Dobroviz Carniolus Myrnensis: Callet linguam solam nativam carniolicam perfectè, et latinam, germanicam utcumque, de italicâ modicum;

1690

20. Stephanus Dinaricz Lyburnus Fluminensis: Linguas scit latinam et nativam sclavonicam, preaterea italicam, carniolicam et germanicam commode;

1691

21. Josephus Rizzardini Italus Goritiensis: Callet nativam italicam, latinam, parvum sclavonicam (et parvum etiam linguam germanicam);

1692

22. Adamus Kozer gente Carniolus, patria Reiffnizensis: Callet linguam latinam, carniolicam et germanicam utramque bene;
23. Joannes Jacobus Fanton Stirus Marpurgenensis: Callet linguam nativam germanicam, carniolicam commode, et latinam;

24. R. D. Casparus Higl gente Carniolus, patria Labacensis:
Linguas callet nativam carniolicam, germanicam et latinam;

1695

25. Christianus Absenger Styrys Herbersdorffensis:
Callet linguam germanicam, latinam et aliquid ex sclavonica;

1698

26. Jacobus Scharpft Carniolus Locopolitanus: (kot koadjutor-pisar)
Callet linguam nativam carniolicam et germanicam;
27. Martinus Lasnig Carniolus Labacensis: (kot koadjutor)
Callet linguam nativam carniolicam et germanicam;

1700

28. R. D. Martinus Sinkovich Carniolus Weixelburgensis, Presbyter:
Callet carniolicam et germanicam bene;

1701

29. R. D. Franciscus Michael Premegg Carniolus ex Sancto Martino, Presbyter:
Callet preater latinam, linguam germanicam et carniolicam;

1705

30. Jacobus Godenich Istrianus Pisinensis:
Linguam callet germanicam et italicam; magna in parte etiam dalmaticam;
31. R. D. Joannes Baptista Pettinati Forojulienensis Gradiscanus:
Callet italicam; mediocriter etiam germanicam, sclavonicam, gallicam;

1706

32. R. D. Franciscus Sylvester Kernicz Carniolus Labacensis:
Callet preater latinam etiam carniolicam et germanicam;

1707

33. Laurentius Wolfgangus Haydolt Styrys Leobitensis:
Callet linguam germanicam et commode croaticam;

1715

34. D. Georgius Carolus Bianchi à Wießennaus, natus est Gimini in Istria:
Linguas callet latinam et italicam bene: germanicam verò, et croaticam commode;

1720

35. Wolfgangus Antonius L. B. de Hellerstein, natus est... Clagenfurti:
Callet linguam germanicam, latinam, gallicam bene, slavonicam commode;

1725

36. Michael Mösner Styrys Rackerspurgensis:
Callet linguam germanicam et intelligit slavonicam;

1726

37. Paulus Weiss civis Tyrolensis ex Kizpichel: (koadjutor — sodar)
Callet linguam germanicam et carniolicam;

1727

38. R. D. Franciscus Gregorius Thoman Carniolus Labacensis:
Linguas callet germanicam, carniolicam, latinam;

1730

39. Joannes Ernestus Koschutnig Praenobilis Carinthus Soneggensis:
Loquitur linguam latinam et germanicam, slavonicam intelligit;

1731

40. Petrus Antonius Cobavio nobilis Carniolus Thulminensis Theologus:
Linguas callet carniolicam, furlanicam, germanicam, latinam et italicam;

1732

41. Joannes Josephus L. B. ab Erberg Carniolus Labacensis:
Linguas callet germanicam, latinam, carniolicam et aliquid gallica;

1737

42. Josephus Codelli Austriacus Lembachensis: (kot koadjutor)
Callet germanicam et carniolicam bene.

Opomba: izpiski so zaradi boljše preglednosti postavljeni v enotno obliko, okrajšave so izpisane, v pravopisju pa se drže izvirnika.